

i Broodfonds is een arbeidsongeschiktheidsvoorziening ontwikkeld voor zelfstandigen die in geval van arbeidsongeschiktheid elkaar onderling ondersteunen via schenkingen.

Participatiesamenleving

De burger doet het zelf

Een participatiesamenleving betekent een soort van sociaal doe-het-zelven. Daar kun je negatief tegen aankijken, maar wie een positief invulling geeft aan het begrip werkt naar een deelnemersdemocratie. **Rogier van der Wal.**

Sinds de troonrede weten we dat we niet langer in een verzorgingsstaat leven maar in een participatiesamenleving. Een begrip dat voor de een vooral positieve associaties oproept en mooie kansen biedt, terwijl anderen eerder denken in termen van aantasting van bestaande rechten en een overheid die steeds minder thuis geeft. Er zijn allerlei verwante begrippen in zwang, zoals burgerkracht, eigen kracht en zelfredzaamheid. Een van de jongste loten aan deze stam is sociaal doe-het-zelven, waarover nu een aardig boekje is verschenen van de hand van Pieter Hilhorst en Jos van der Lans. Beide heren hebben een reputatie verworven als kritische meedenkers, maar Hilhorst is sinds een jaar wethouder financiën, onderwijs en jeugdzaken bij de gemeente Amsterdam als opvolger van Lodewijk Asscher. Daarmee kreeg hij een unieke kans om wat hij vanaf de zijlijn predikte, zelf in praktijk te brengen en te proberen consistent en op koers te blijven.

Op het moment dat hij wethouder werd, was hun boekje eigenlijk al af, maar ze besloten er een tweede deel aan toe te voegen waarin Hilhorst reflecteert op hoe hij met z'n idealen vaart in de politieke praktijk. Hij doet dat aan de hand van zeven krachtige, concrete motto's en laat zich inspireren door Hannah Arendt die de politiek ooit omschreef als 'de kunst om mogelijk te maken wat onmogelijk leek'.

Sociale veerkracht

Uitgaan van sociale veerkracht, weg met verkeerde financiële prikkels, regels kunnen ook stimuleren en help als overheid om platforms te creëren waar mensen elkaar kunnen vinden en aan de slag gaan, maar: nooit wegglijken, eropaf!

In het eerste deel staat de beweging van het sociaal doe-het-zelven centraal. De urgentie hiervan komt voort uit een analyse met inmiddels bekende ingrediënten: wanhopige burgers, vervreemde professionals en een bureaucratische en bedrijfsmatige overheid die de werkelijkheid verknipt en verkokert en zo veel gemeenschapsgeld verspilt. Op deze analyse volgt een model langs twee assen: het doe-het-zelven kan met bekenden of met onbekenden, en voor elkaar of juist voor anderen (gebruikmakend van het altruïsme-overschot).

De vier kwadranten die dit oplevert krijgen ieder een eigen hoofdstuk: over hechte coöperaties zoals broodfondsen, over het mobiliseren van netwerken, bijvoorbeeld via Eigen Kracht Conferenties, over lichte verbindingen en de economie van het delen en

SP-leden demonstreren tegen de bezuinigingen van het kabinet Rutte II. De burger moet niet de morele verplichting toegespeeld krijgen om de rol van de overheid die moet bezuinigen over te nemen. Foto: ANP

overgegeneraliseerde wederkerigheid en de wijsheid van de massa. Daarna gaat het over instituties en hoe die moeten veranderen, met thema's als eigenaarschap, eigentijds idealisme en een herontwerp van dienstverlening. Deze veranderingen leiden dan tot een andere balans tussen individu en collectief, en de wederopstanding van de *civil society*. Dit lijkt op de situatie van honderd jaar geleden - en Hilhorst voorziet ook een nieuwe periode van wethouders-socialisme - maar de aanleiding is nu heel anders: niet de schrijnende armoede brengt mensen tot elkaar en in beweging, maar de ergernis over het tekortschieten van instituties en overheden en de manier waarop die de burger (niet) tegemoet treden.

Nieuwe omgangsvormen

Sociaal doe-het-zelven is op zich niet nieuw, maar internet is een krachtig nieuw vehikel voor nieuwe dynamiek. De burger moet niet de morele verplichting toegespeeld krijgen om de rol van de overheid die moet bezuinigen over te nemen, maar de zeggenschap moet anders verdeeld worden waarbij de rol van de overheid in inhoudelijke gronden mee verandert. Letterlijk: nieuwe omgangsvormen. Een pleidooi wat hier prima bij

past is dat van Volkskrant-journalist Peter Giesen, die in een prikkelend essay uit overtuiging kiest voor de weg van de meeste weerstand, tegen gemakzuchtig zwartkijken in. Hij kiest partij voor de betrokken burger en probeert, tegen de stroom in, aan te tonen dat er in Nederland voldoende aanleiding is voor maatschappelijk optimisme. Iedereen kent het door Paul Schnabel befaamd geworden gezegde 'met mij gaat het goed, met ons gaat

Niemand kan in de toekomst kijken, maar optimisme is 'de aangenamere werkhypothese'

het slecht', maar dit somberen is naar Giesens oordeel te gemakzuchtig en veel te veel ingegeven door de heersende egocultuur. Er wordt in Nederland gewoon te veel gezeurd. Niemand kan in de toekomst kijken, maar optimisme is 'de aangenamere werkhypothese', zoals Giesen schrijft, en bovendien onze morele plicht.

Zonder een zekere mate van veerkracht en positiviteit (het zogenaamde optimism bias) wordt het leven gelijk ook heel zwaar, maar als we ons persoonlijk optimisme overdrijven wordt de kans groot dat we niet aan de eigen verwachtingen kunnen voldoen, met alle ellende van dien. Persoonlijk geluk en succes zijn geen keuze en talent is geen verdienste, al kun je er wel wat voor/mee doen natuurlijk. Publiek pessimisme daarentegen heeft een grote mate van vrijblijvendheid en helpt de samenleving niet verder.

Overoptimisme

Het essay bevat een korte geschiedenis van het optimisme, zowel generiek als toegespitst op Nederland, met aardige illustraties van het overoptimisme dat in de politiek eerst links en later rechts in haar ban hield. In beide gevallen was er een stevige crisis nodig om weer met beide benen op de grond te komen. Giesen sluit af met een balans van Nederland anno 2013, die als titel krijgt: 'Een somber landje'. De emancipatie heeft het individu een poets gebakken, waardoor het zich nu ontheemd en onveilig voelt en saamhorigheid en geborgenheid mist. Er zijn echter uitwegen denkbaar,

waarvan Giesen er twee schetst: de een langs een individualistische, de andere langs een meer collectieve route. Het behoeft ons niet te verwonderen dat hij voor de tweede route kiest, en zijn essay afsluit met een bescheiden optimistische agenda met aandacht voor de markt, de staat, het maatschappelijk middenveld en de democratie. Burgerschap is geen toverformule, maar wel een belangrijke factor in het versterken van de onderlinge verbondenheid en de stap van een toeschouwers- naar een deelnemersdemocratie.

Gek genoeg heb ik in de media nog weinig aandacht besteed zien worden aan deze beide boeken, die dat mijns inziens wel verdienen. Ze kunnen een bepaalde manier van denken en redeneren verder helpen die inspireert en ook zorgt voor een warme en uitnodigende invulling van de nu nog wat lege huls 'participatiesamenleving', die zeer welkom is in deze barre tijden.

i Pieter Hilhorst en Jos van der Lans. *Sociaal doe-het-zelven, de idealen en de politieke praktijk*. Atlas Contact, 17,95 euro

i Peter Giesen. *De weg van de meeste weerstand, pleidooi voor de betrokken burger*. Cossee, 12,90 euro